

HODNOTY VIDIECKEJ KRAJINY A NÁMETY NA JEJ OBNOVU

Táto útlá brožúrka je určená všetkým, ktorým leží obnova dediny na srdci. Snád' v nej nájdete inšpirácie pre ochranu a tvorbu prostredia vidieka. Poďakovanie patrí vopred tým, ktorí začnú o hodnotách vidieckej krajiny premýšľať.

Vydala: Slovenská agentúra životného prostredia Banská Bystrica 2008 s podporou Environmentálneho fondu
Zostavila a texty: Ing. arch. Anna Kršáková
Spolupráca: Ing. Lucia Vačoková
Kresby: Ing. arch. Michal Kasa, Ing. arch. Martin Santoris
Fotografie: archív SAŽP
Grafická úprava: GEE & STONE

*Na počiatku bola krajina. Múdra, prísna, do seba uzavretá. Sama v sebe a sama pre seba.
Potom prišiel človek.* /Milan Rúfus/

Krajina sa menila od vekov pôsobením človeka. Všade vôkol sú stopy jeho činnosti. Všetky súviseli so spôsobom jeho života – bývania, obživy, putovania. Znak osídlenia a hospodárenia sú zjavné takmer v každej krajine a v spojitosti s prírodou tvoria charakteristické črty, ktorými sa jednotlivé krajiny od seba líšia. Roviny, nížiny, kotliny, úbočia, podhoria, horská krajina. Skalné bralá, hlboké rokliny, husté lesy, meandre potokov, odlesnené hrebene. Podstata a vlastnosti krajiny sa pretvárajú do znakov stavieb, odevov, výtvarného a slovesného prejavu. Tak vznikali po stáročia regionálne odlišnosti, ktoré sa postupom času veľmi rýchlo stierajú nástupom civilizačného a technického pokroku a spoločensko-ekonomickými zmenami.

V čom sú hodnoty vidieckej krajiny? Nepochybne zdravá príroda, čistá voda a vzduch, lesy plné zveriny a vtáctva, vzácne druhy rastlín a živočíchov, ...ale hlavne symbióza stavieb s okolitou prírodou a krajinou. Harmonické usporiadanie prírodných a človekom vytvorených diel. Hodnota je dôvod niečo chrániť, zveľaďovať, starať sa. Niečo, čo je vzácne, ojedinelé, výnimočné, charakteristické, typické, tradičné. Tradícia sama osebe je hodnotou. Môže byť jedným zo zdrojov inšpirácií pre tvorbu kultúrneho prostredia a zachovanie kultúrnej kontinuity. Návratom do minulosti, v ktorej hľadáme vzory pre súčasný život. Minulosti, v ktorej hľadáme svoju vlastnú identitu.

HISTORICKÁ KRAJINA, TRADÍCIE, REMESELNÉ ZRUČNOSTI

Tradičný spôsob hospodárenia na poliach a v lesoch bol šetrný k životnému prostrediu a ku krajine. Vzťah roľníka k pôde nedovolil nechať krajinu zarásť a spustnúť. Pásiky políčov s medzami, gazdovstvá na lazoch a kopaničiach, pokosené lúky s kopami sena, pasienky s pasúcim sa dobytkom.

Vysoká rozmanitosť, rôznorodosť a ekologická stabilita krajiny. Remeselné zručnosti, zvyky a tradície odovzdávané z generácie na generáciu. Sú to zanikajúce, alebo už stratené hodnoty?!

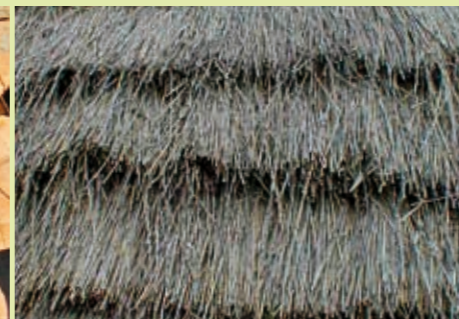

L'UDOVÉ STAVITEL'STVO MATERIÁLŸY A ŠTRUKTÚRY

Tvary, forma a výzdoba obydľí či odevov a úžitkových predmetov odrážali figurálne a rastlinné motívy z najbližšieho okolia, miestne dostupné materiály a suroviny. Preto vznikali drevenice so šindľom na streche na Kysuciach, kamenné domy so slamenou strechou na Honte, hlinené domy s krytinou z rákosia v Podunajsku...

Všetko malo svoje zákonitosti zakódované v krajine. Sklon strechy, usporiadanie priestorov, orientácia voči vetru a slnku, výber materiálov. Vieme sa poučiť múdrosťou a zúročit' skúsenosťami našich dedov aj pri stavbe nových domov?

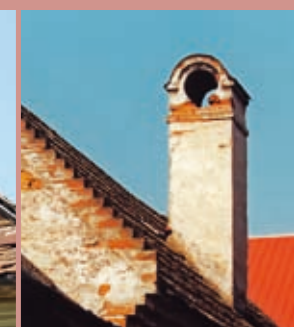

OKNÁ, DVERE, ŠTÍTY, KOMÍNY

Tak ako celé stavby, aj ich časti mali množstvo výtvarných detailov, ktoré boli špecifické pre každý región.

Vyrezávané štíty s podlomenicou, kamenné ostenia, členené okná, murované šambrány, štukové ozdoby, drevené brány a ploty, kované okenice, nápadité komíny, kameňom vyložený dvor. Umenie starých majstrov, ktorí hľadali inšpirácie v krajine, v ktorej žili. Nehľadajme vzory v cudzine, ale u nás doma, v našich regiónoch!

STUDNE, PRÍSTREŠKY, KVETY

Prístrešky a lavičky pre posekanie pocestných aj domácich, tržnice pre predaj miestnych produktov, vyrezávané drevené plastiky. Kvety patria na dedinu a nemusia to byť len záhony v trávniku. Ale je dobre, keď sú z vidieckych záhrad.

Drobná architektúra dopĺňa vzhľad dediny a jej verejných priestorov. Dôležité je zachovať pôvodného ducha miesta. Funkčné studne a pramene s pitnou vodou pre okoloidúcich, alebo úžitkovou vodou na polievanie verejnej zelene.

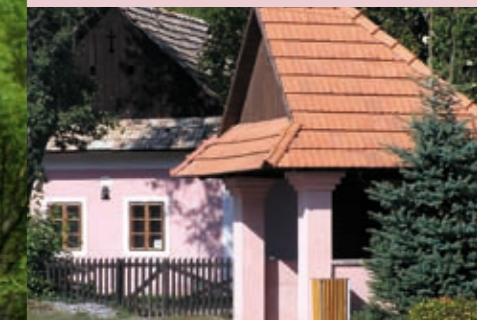

ZASTÁVKY, ČAKÁRNE

Spojenie vidieka so svetom a prvý dojem návštevníka pri príchode autobusom do dediny. Hrdzavé plechové budy sú už minulosťou. Nápadité, originálne, estetické objekty, charakterom typické pre miestnu architektúru ochránia cestujúceho pred nepriazňou počasia, spríjemnia čas čakania.

Tradičnú funkciu doplnia informačné tabule, telefónny automat, lavička na posedenie, kôš na odpadky.

DETSKÉ IHRISKÁ

Hry detí voľne na dedine dávno museli ustúpiť agresii dopravy. Pohyb na čerstvom vzduchu je jednou z priorít bývania na vidieku a najmladšia generácia je zárukou udržania života na dedine v budúcnosti.

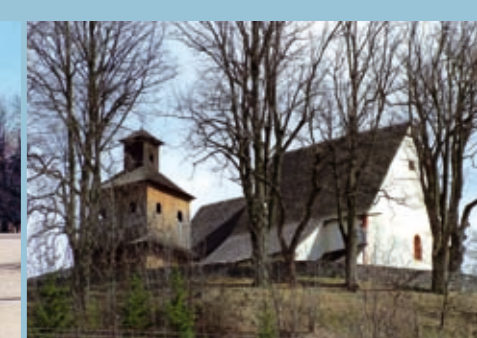
Verejné priestranstvá či školské dvory sa dajú premeniť na bezpečné priestory pre hry a pohyb najmenších. Farebné, nápadité, poučné, ekologické.

Verejné priestranstvá, zeleň v sídle a krajine

Staré stromy v minulosti požívali úctu. Poskytovali odpočinok, ochranu pred prudkým slnkom aj dažďom, orientáciu v teréne. Stromoradia lemovali cesty, príjazdy k obydliam, ale aj zdobili verejné priestranstvá, ovocné stromy a sady boli bohato zastúpené v krajine. Verejné priestranstvá sú prejavom kultúry dediny. Priestorom pre stretávanie, oddych, hry, pohyb, kultúrno-spoločenské podujatia. Hľadajme uplatňovanie pôvodných druhov drevín, prírodných materiálov chodníkov a ciest, historických tvarov a foriem obecných priestorov v nových funkciách sídla a krajiny!

VODA NA DEDINE

Potok je živou niťou, ktorá sa tiahne cez dedinu, neodmysliteľnou súčasťou vidieckej krajiny. Voda je nad zlato. Potoky, riečky, rybníky, malé vodné nádrže, tajchy, močiare, mokrade.

Drevené lávky a mostíky, vodné rastliny, ryby a raky, priestor pre vodné vtáctvo, voľnočasové aktivity. Kedy sa budú deti opäť kúpať v potoku či riečke?

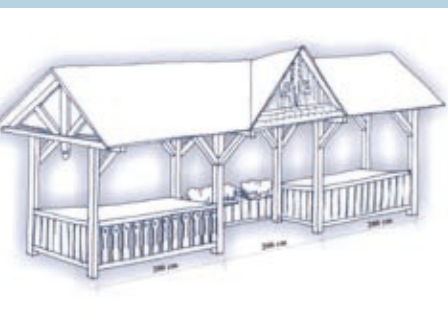
STARÉ VZORY, NOVÉ NÁPADY

Vo vidieckom prostredí a spôsobe života môžeme nachádzať princípy, ktoré sú ako trvalé hodnoty zúžitkovateľné pre dnešný život a môžu byť smerodajné pre ďalší vývoj ku skvalitneniu životného prostredia. V každom objekte a súbore ľudovej architektúry sú inšpirácie pre novú tvorbu sídel-

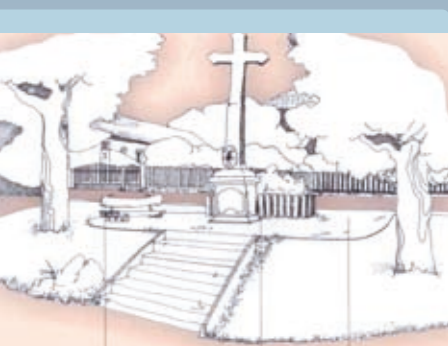
ného prostredia. V každom použitom materiáli a technológii sú vzory na aplikáciu skúseností predchádzajúcich generácií. V každom úžitkovom a okrasnom predmete sú prejavy tvorivých schopností ľudu, ktorý žil v súlade a harmónii s prírodou a okolitou krajinou.

OBNOVA DEDINY ALEBO AKO NA TO

Čo by malo predchádzať všetkým vydareným realizáciám? V prvom rade nápady a námety obyvateľov. Čo chcú mať na dedine a kde by to malo byť. Potom načrieť do histórie a pozrieť do starých máp a fotografických albumov. Ako to niekedy bolo a ako by to mohlo vyzerať.

Samozrejme popýtať sa starých ľudí a pamätníkov v obci. A potom si pomôcť odborníkmi – architekti a krajinári nakreslia, územní plánovači zaznačia do územných plánov, inžinieri zhotovia výkresy. Pán starosta dá nato pečaťku. Všade sa hovorí, že najdôležitejšie sú peniaze. Nie, najdôležitejší je vzťah k vlastným koreňom, úcta a pokora k prírode, hrdosť na svoju históriu, cit pre tvar, materiál a priestor. Uznávanie hodnôt vidieckej krajiny.

